

Katarzyna Szewczuk

**Aktywność i aktywizacja studentów
w procesie dydaktycznym szkoły wyższej**

AKADEMIA IGNATIANUM
WYDAWNICTWO WAM
KRAKÓW 2014

Wstęp

Podstawową właściwością istot żywych jest ich aktywność. Dzięki niej organizmy mogą zaspokajać swoje potrzeby, komunikować się z otoczeniem, działać w celu realizacji swoich planów bliższych lub bardziej odległych. Również człowiek jako istota żywa przejawia wiele różnorodnych form aktywności. Bieganie, malowanie, rozpalanie ognia, ale także powtarzanie pewnych czynności, udział w zajęciach np. wykładach i ćwiczeniach, przetwarzanie różnych informacji – wszystkie te czynności mieszczą się w dzisiejszych definicjach aktywności. Pokazują również, że na aktywność składa się zarówno działanie jak i myślenie.

Wiedza z zakresu aktywności, różnych jej rodzajów, a zwłaszcza sposobów jej wywoływania, podtrzymywania i modyfikowania ma dla nauczyciela pierwszorzędne znaczenie. Dzieje się tak dlatego, iż w szkole przyjaznej dla ucznia, to nauczyciel jest osobą odpowiedzialną za wspieranie aktywności edukacyjnej uczniów. Współczesna szkoła przeżywa głęboką przemianę, w której nauczyciel nie jest jedyną osobą – ekspertem w danej dziedzinie wiedzy. Nie musi wiedzieć wszystkiego i ma prawo przyznać się do własnej niewiedzy. Jednak w dalszym ciągu jest osobą kierującą, koordynującą i organizującą proces nauczania i uczenia się. W centrum jego zainteresowań powinna zatem znaleźć się aktywność ucznia. Bowiem o efektach nauczycielskiej pracy w dużej mierze będą decydowali sami uczniowie, ich zapał i chęć współpracy, to w jakim stopniu będą chcieli współuczestniczyć w lekcji. Powyższe stwierdzenia odnoszą się również do procesu edukacyjnego, jaki przebiega w uczelniach wyższych. Aktywny student, zainteresowany materiałem omawianym podczas zajęć, angażujący się w proponowane przez nauczyciela akademickiego ćwiczenia jest dla pracowników dydaktycznych skarbem, o który należy zabiegać i dbać. Z grupą pełnych inwencji studentów łatwiej się nam pracuje, możemy więcej osiągnąć, następuje lepsze zrozumienie omawianych zagadnień. A sami studenci wskazują, że zajęcia które nie są im obojętne, wywołują u nich emocjonalne,

ale także intelektualne zaangażowanie pozostają dłużej w pamięci. Jak zatem nauczyciel akademicki powinien prowadzić zajęcia? Jak działać, aby w toku zajęć mieć jak najwięcej wspomnianych wyżej skarbów? Udzielenie odpowiedzi na te pytania nie jest łatwe ani jednoznaczne.

Problemy dydaktyki szkoły wyższej w czasach teraźniejszych zostały niejako zepchnięte na margines spraw dotyczących procesu kształcenia. Literatura z tego zakresu, a w szczególności dotycząca różnorodnych metod nauczania jest praktycznie nieobecna na rynku wydawniczym. W 1991 roku zakończono wydawanie kwartalnika „*Dydaktyka Szkoły Wyższej*”, a nieco później miesięcznika „*Życie Szkoły Wyższej*”. Obecnie ukazuje się jeszcze w nieregularnych odstępach czasu, wydawana przez Uniwersytet Szczeciński „*Pedagogika Szkoły Wyższej*”. Swoją tematyką obejmuje ona m.in. problematykę związaną z procesem kształcenia, ewaluację poszczególnych zajęć prowadzonych przez nauczycieli akademickich, interakcje zachodzące pomiędzy nauczycielami a studentami, opinie i postulaty badanej młodzieży.

Należałoby w tym miejscu jeszcze nadmienić o kilku pozycjach książkowych, które ukazały się w latach 70-tych i 80-tych ubiegłego stulecia. Do najbardziej popularnych i powszechnie znanych należy zaliczyć publikację W. Okonia *Elementy dydaktyki szkoły wyższej*. Autor porusza w niej kwestie dotyczące: dydaktyki ogólnej w porównaniu z dydaktyką szkoły wyższej, procesu dydaktycznego w uczelni ze szczególnym uwzględnieniem celów kształcenia, metod, form i środków nauczania, a także podręcznika w kształceniu wyższym, praktyk studenckich, sprawdzania postępów w nauce i prac magisterskich. Równoległe z propozycją W. Okonia, a także po jej wydaniu ukazują się inne prace takich autorów jak: H. Smarzyński, J. Pólturzycki, T. Lewowicki, B. Hydzik, L. Leja, Z. Kietlińska, J. Bogusz, K. Kruszewski. Na szczególną uwagę, moim zdaniem, zasługują książki K. Kruszewskiego. Pierwsza z nich *Wykład w szkole wyższej* zawiera wyniki badań z uwzględnieniem takich elementów wykładu jak: frekwencja i warunki zewnętrzne, najpopularniejsze cechy wykładu oraz jego skuteczność, treść i środki nauczania, aktywizowanie studentów podczas wykładu, poziom wykładu i poziom słuchaczy, a także osoba wykładowcy. Druga propozycja K. Kruszewskiego, *Kształcenie w szkole wyższej*, stanowi praktyczny podręcznik umiejętności dydaktycznych. Szczególnie rozdział I i II zawiera-

ją informacje dotyczące wykładu z punktu widzenia studentów i samego nauczyciela. Warto się z nimi zapoznać, aby zdawać sobie sprawę z tego, w jaki sposób wykładać (sposób mówienia i zachowania, konstrukcja i dobór treści wykładu, wykorzystanie środków dydaktycznych), jak zmienia się stopień koncentracji i uwagi studentów podczas słuchania wykładu, jaki wpływ na udział studentów w wykładzie ma ich wprawa i przygotowanie do słuchania wypowiedzi nauczyciela a także ich samopoczucie oraz emocjonalny stosunek do treści i samego wykładowcy.

Wspominani wyżej autorzy oferują bardzo obszerną wiedzę z zakresu dydaktyki szkoły wyższej i nie tylko. Nie pragnąc umniejszyć ich znaczenia i wagi w rozwoju szkolnictwa wyższego należy jednak zaznaczyć, iż od ukazania się ich wybitnych prac minęło ponad 30 lat. Dydaktyka jak każda dyscyplina nauki nie stoi w miejscu, lecz dynamicznie się rozwija oferując coraz to nowsze koncepcje i sposoby nauczania. W związku z powyższym omawiane publikacje nie mogą obejmować swoją treścią najnowszych zagadnień i problemów dydaktyki szkolnictwa wyższego (np. wykorzystanie komputerów w nauczaniu), a brak następców i kontynuatorów zainteresowanych szerzeniem tych treści przyczynił się do powstania pewnej informacyjnej pustki z zakresu nauczania akademickiego.

Dostrzegłam zatem możliwość uzupełnienia wiedzy na temat realizowania procesu dydaktycznego w uczelni wyższej. Starłam się poznać opinie dotyczące zajęć dydaktycznych oferowanych przez jedną ze szkół wyższych z perspektywy dwóch grup – studentów i nauczycieli akademickich. Wielu pedagogów proponuje różnorodne sposoby aktywizowania dzieci i młodzieży, głównie poprzez zastosowanie tzw. metod aktywizujących. Człowiek dorosły zostaje pominięty w tych propozycjach, być może ze względu na swą dojrzałość i większy stopień koncentracji uwagi. Niemniej jednak i on zasługuje na uwagę nauczycieli, którzy powinni posiadać umiejętność zainteresowania i zaciekania treściami przekazywanymi podczas wykładów i ćwiczeń.

Podstawowym celem prezentowanej publikacji jest przedstawienie zagadnień dotyczących działań aktywizujących, jakie podejmują w swojej pracy nauczyciele akademicy. Obserwowałam zatem zachowania, postawy, reakcje podejmowane przez grono pedagogiczne uczelni zmierzające do podniesienia zainteresowania i zaciekania prowadzonymi zajęciami u młodzie-

ży akademickiej. Dałam także możliwość pisemnego wypowiedzenia się samej młodzieży na temat zajęć prowadzonych przez poszczególnych pracowników dydaktycznych uczelni.

Rozdział pierwszy zawiera analizę literatury pedagogicznej traktującej o procesie nauczania akademickiego. Obejmuje ona opracowania pozycji zwartych jak i artykułów, których treść związana jest z tematyką pracy. W rozdziale tym wyjaśniam także znaczenie podstawowych pojęć: metoda nauczania, aktywność i aktywizacja.

Podstawowe zagadnienia metodologiczne pracy stanowią treść drugiego rozdziału. Ukazuje on cel pracy, problemy badawcze, charakterystykę wykorzystanych metod, technik i narzędzi badawczych, a także teren, organizację i przebieg badań.

Kolejne rozdziały mają charakter empiryczny. Prezentacja wyników ankiety skierowanej do młodzieży akademickiej stanowi przewodnią treść rozdziału trzeciego. Studenci oceniali wykłady i ćwiczenia pod kątem własnej aktywności, ale także komentowali sposób prowadzenia zajęć przez pracowników dydaktycznych.

Ostatni, czwarty rozdział koncentruje się na zagadnieniach dotyczących sposobów, jakie stosują nauczyciele akademicy podczas zajęć w celu zaktywizowania uczestniczących w nich studentów. Ukazuje on elementy niezależne od nauczyciela akademickiego, jak np. warunki zewnętrzne wykładów i ćwiczeń oraz te czynności, na które ma on wpływ – jego własna postawa względem przekazywanych treści oraz studentów, sposób prezentacji materiału zajęć, a także zaangażowanie młodzieży akademickiej podczas wykładów i ćwiczeń.

Zakończenie stanowi podsumowanie całokształtu moich rozważań dotyczących procesu nauczania w szkole wyższej, a w szczególności aktywności studentów oraz działań aktywizujących podejmowanych przez nauczycieli akademickich. Zawiera ono wnioski z badań oraz postulaty odnoszące się do wykładów, ćwiczeń oraz osoby nauczyciela akademickiego. Obejmuje także sugestie dotyczące młodszych pracowników dydaktycznych – asystentów, które mogą okazać się pomoce w ich pracy ze studentami.